

TAKSIM PROTESTEN RECHT OP DE STAD?

*Foto: Monument of the Republic
at Taksim square
Ida Carlsson*

Tijdens de laatste meidagen van 2013 trokken de protesten op het Taksimplein in Istanbul wereldwijde aandacht. Dit artikel situeert de Taksimpleinprotesten in zijn bredere politieke context en focust op de ruimtelijke dimensies van dit stedelijke protest. Daarbij gaat de aandacht uit naar de symbolische betekenis, geschiedenis, politieke belang(en) en betwiste toekomst.

De feiten

De Taksimpleinprotesten begonnen met een vier dagen durende sit-in in het Gezi-park, een klein park aan de rechterzijde van het Taksimplein. Dit park dreigde plaats te moeten maken voor de bouw van een nieuw grootschalig winkelcentrum. De protestbeweging begon klein en bestond voornamelijk uit milieuactivisten, stedelijke activisten en architecten. De initiële agressieve en gewelddadige ontruiming van het bezette plein door de politie lokte echter verontwaardiging uit onder een breder publiek. Steeds meer sympathisanten voegden zich daarom bij de groep demonstranten. Het aantal demonstranten groeide en het doel van het protest verruimde. Waar het protest initieel gericht was tegen het verdwijnen van een park, richtte het zich uiteindelijk tegen de politie en tegen de staat. De politie slaagde er niet in een einde te maken aan de bezetting van het park. Het protest verspreidde zich daarentegen naar het Taksimplein. Daar gebruikten demonstranten de hekken van de politie om de politie zelf buiten het plein te houden, terwijl ze bedoeld waren om de demonstranten te verhinderen op het plein te komen. De bezetting van het Taksimplein duurde meer dan twee weken en was een bron van inspiratie voor soortgelijke protesten in andere steden in het land.

Uiteraard waren de redenen voor de participatie in het protest zo divers als de groep demonstranten zelf. Maar wat hen verenigde, was de onderkenning van het kappen van de bomen in het Gezi-park, niet als gebeurtenis op zich, maar als symbool voor de escalerende politieke situatie in Turkije. Zo werd er bijvoorbeeld geprotesteerd tegen het beperken van het recht op abortus en alcoholgebruik, ingevoerd door de huidige president en voormalig burgemeester van Istanbul, Recep Tayyip Erdoğan, en zijn partij (AKP). De AKP-partij werd ook bekritiseerd vanwege de grootschalige stedelijke transformatie van Istanbul waarbij geen rekening gehouden werd met de symbolische en historische waarde van verschillende plekken in de stad, waaronder het Taksimplein. Bovendien schoof de AKP een stadsmodel naar voren waarin geen rekening gehouden werd met de noden en wensen van de lokale bevolking. Het beperken van individuele rechten enerzijds en de grootschalige transformatie van Istanbul anderzijds werden gezien als mechanismen van het autoritaire regime van de AKP om het leven van de burgers te controleren en te reguleren.

Het feit dat het Taksimplein centraal stond in de transformaties en protesten is niet toevallig

Grootse transformaties

In de geest van de grootschalige stedelijke transformaties besliste de Turkse overheid in mei 2013 om het Gezi-park en het naastgelegen Atatürk Cultuurcentrum te slopen. Een private onderneming, de Kalyon Groep, die schijnbaar goede banden onderhoudt met de AKP, werd uitverkozen om er reconstructies van historische artilleriebarakken uit het Ottomaanse tijdperk te plaatsen. Daarnaast waren er plannen voor een nieuw winkelcentrum, enkele woongebouwen, een nieuw operahuis en een moskee. Tot op heden bestaat er echter nog steeds heel wat onzekerheid over de effectieve uitvoering van deze plannen. Enkel een voetgangersproject en een tunnel om het verkeer ondergronds te leiden zijn tot nu toe gerealiseerd.

De stedelijke transformaties in Istanbul beperken zich niet tot het Taksimplein. In de omgeving van het Taksimplein worden

her en der plannen voorgesteld én uitgevoerd om arme wijken te slopen en te vervangen door dure woningen en hotels, met als doel rijke mensen, expats en toeristen aan te trekken. Het compleet van de kaart vegen van bepaalde wijken moet dan ook gezien worden in het kader van de ideologie van Erdoğan om van Istanbul een competitieve en aantrekkelijke stad te maken in de ogen van buitenlandse investeerders. Deze ideologie gaat terug tot de jaren '80 waarin het Turkse politieke klimaat ingrijpende veranderingen onderging. Grootschalige stedelijke transformaties, met name in Istanbul vanwege haar strategische ligging op de grens van Europa en Azië en haar historisch en economisch belang voor Turkije, stonden centraal in het beleid van privatisering en liberalisering. De transformaties werden daarbij voorgesteld en gepromoot als projecten die het Ottomaanse verleden van de stad zouden laten herleven. Het is net die combinatie van liberalisering en conservatisme die ook de context vormde voor het protest in het Gezi-park en het Taksimplein.

Het Taksimplein

Bij de transformatie van het Taksimplein speelden niet alleen nationale politieke ambities maar ook lokale ambities een belangrijke rol. De voortdurende sloop en gentrificatie in Istanbul hadden al vaker geleid tot kleinere protesten voordat het protest escaleerde in mei 2013. Ironisch genoeg was het juist de kracht van die oppositie die men (onder meer) wilde indammen met de geplande transformaties. Daarbij werden de demonstraties van het centrale en symbolische Taksimplein verbannen en enkel nog toegestaan op een schiereiland ten zuiden van het historische centrum. De ambitie was om de toegang tot het Taksimplein zelf te controleren. Dit gebeurde niet alleen door het verdringen van de armere, ongewenste bevolking uit de omliggende, gegentriceerde wijken, maar ook door het reduceren van het gebruik van het openbare plein, zoals het geval is bij het eerder genoemde voetgangersproject. Hoewel de controle van de toegang tot het plein een op zich staande ingreep is, lijkt het eveneens een manier om verder verzet tegen geplande transformaties te beperken.

Het feit dat het Taksimplein centraal stond in de transformaties en protesten is niet toevallig, maar heeft alles te maken met de historische waarde van het plein voor zowel de regering als de publieke oppositie. Het Taksimplein werd in 1926 gebouwd, drie jaar na de stichting van de Turkse republiek. Het plein moest de nieuwe natie en democratie representeren en werd bekroond met het Monument van de Republiek. Ten tijde van de bouw van het plein lag dit gebied aan de buitenrand van de stad en had het een recreatieve functie voor de Ottomaanse bourgeoisie. Het Taksimplein was destijds de enige openbare

Foto: Trees in Gezi park
Ida Carlsson

ruimte die geen symbolische waarde uit het Ottomaanse rijk met zich meedroeg. Dit droeg bij aan zijn politieke betekenis als symbool van de nieuwe republiek. Gedurende de laatste decennia is het plein een arena geweest van verschillende politieke clashes. Een van de meest opmerkelijke is de 1 mei-demonstratie van 1977, die tot gewelddadige confrontaties leidde tussen de politie en demonstranten. Deze gebeurtenis maakte het Taksimplein tot een belangrijk symbool voor linkse politici en activisten en het plein is nog altijd de hoofdlocatie voor de 1 mei-demonstraties. De verschillende betekenissen van het plein voor zowel de oppositie als de nationalistische AKP verklaren de centrale rol van het Taksimplein tijdens de protesten in 2013

Het urbane conflict werd een nationaal conflict over de politieke ideologie achter de stedelijke veranderingen

Recht op de stad?

Het is verleidelijk om de protesten te zien als een beweging die het recht tot de stad centraal heeft staan. Deze zienswijze is echter te beperkt. Het concept "recht op de stad" wordt bediscussieerd in werk van Henri Lefebvre en later in het werk van David Harvey. Volgens Lefebvre moet de stad niet door een staat maar door de bewoners gemaakt worden. Harvey voegt daaraan toe dat dit begrip betekent dat mensen invloed moeten hebben op de vorm van de stad. Hij benadrukt dat 'het recht' vooral een collectief recht is van bewoners en gebruikers van de stad, en geen individueel recht. Tot op zekere hoogte raakt dit ook de kern van de Taksimprotesten. De demonstranten waren duidelijk geëngageerd om het recht op groene ruimtes en recreatiegebieden te bevechten alsmede belangrijke historisch publieke plekken te beschermen. Bovendien protesteerde men ook tegen de verregaande commercialisering van de publieke ruimte en de privatisering van publieke straten en pleinen. De economische hervormingen in Turkije waarin kapitaalaccumulatie centraal stond, waren ook een belangrijk onderdeel van het protest.

De politieke realiteit van Turkije laat echter ook zien dat het concept "recht op de stad" slechts ten dele helpt om de protesten te begrijpen. De focus van de demonstranten veranderde van een stedelijke protest in een protest tegen de autoritaire manier van regeren door de AKP (en Erdoğan in het bijzonder). Hierdoor werd de strijd om het recht op de stad, zoals de transformatie van publieke ruimten en het recht op goede huisvesting en diensten, minder belangrijk. Met andere woorden, het urbane conflict werd verheven tot een nationaal conflict met betrekking tot de politieke ideologie achter de stedelijke veranderingen. Stedelijke ruimte werd op die manier vooral gebruikt om politieke boodschappen te communiceren en het plein werd, mede door zijn verleden bij soortgelijke protesten, het slagveld en kerngebied in die politieke strijd.

Conclusie

Het is nu al meer dan twee jaar geleden sinds de protesten begonnen en beëindigd werden. De 1 mei-demonstratie van 2014 vond gewoon plaats op het Taksimplein ondanks een poging van de burgemeester om het protest te verbieden. Dit gebeurde ook in 2015. De symbolische betekenis van het plein bestaat nog steeds en is waarschijnlijk alleen maar gegroeid sinds 2013. De plannen voor de herontwikkeling van het gebied zijn tot op de dag van vandaag onduidelijk en het project staat stil. Wel is er veel politiek

in het gebied aanwezig. Niettemin hebben de protesten het gebruik van de publieke ruimte beïnvloed. Niet alleen wordt de publieke ruimte bewuster gebruikt, ook neemt het gebruik van de ruimte nu de vorm aan van een politiek statement, waar het eerder een alledaagse activiteit betrof. De protesten in het Gezi-parken op het Taksimplein gingen verder dan enkel over de bomen of over de veranderingen in de stad. De demonstraties waren onderdeel van een stedelijke beweging die de onderliggende sociale en politieke ideologie van de veranderingen wilde aanpakken: een ideologie waarbij steden getransformeerd worden tot plekken van consumptie en investeringen in plaats van plekken van sociaal en cultureel welzijn.

LITERATUURSELECTIE

- Barış Kuymulu, M. (2013). Reclaiming the right to the city: reflections on the urban uprising in Turkey. *City* 17 nr. 3, pp. 274-278.
- Ekmeci, O. (2013). Contesting neo-liberal urbanism in Istanbul: The case of Taksim Square and beyond. In: Moksnes, H. en M. Melin (eds.) *Claiming the City: Civil Society Mobilisation by the Urban Poor*. Uppsala: Uppsala University
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. London: Verso
- Lelandais, G.E. (2013). Citizenship, minorities and the struggle for a right to the city in Istanbul. *Citizenship Studies* 17, nr. 6-7, pp. 817-836.
- Lovering, J. en H. Türkmen (2011). Bulldozer Neo-liberalism in Istanbul: The State-led Construction of Property Markets, and the Displacement of the Urban Poor. *International Planning Studies* 16 nr. 1, pp. 73-96.

Ida Carlsson (i.carlsson@hotmail.com) doet een combimaster Sociale Geografie aan de KUL & VUB. Haar masterthesis behandelt feministische kritiek op urban design en architectuur in België en Zweden.

Foto: NEO, Istanbul
Ida Carlsson

